

Fokofpolisiekar en die musiek van vervreemding

Burgert Senekal

Alienation in the music of Fokofpolisiekar

Alienation, as Melvin Seeman defined the concept in 1959, still garners attention from sociologists and cultural commentators, as is evident from Langman and Kalekin-Fishman (2006), who discuss various aspects of the manifestation of alienation in the modern world. Within alienation studies, it is popular culture in particular that receives attention from scholars, where alienation theory is used in conjunction with amongst others the redefinition of identity, which has become increasingly prevalent since the nineties of the last century. As such, the redefinition of Afrikaner identity is an important issue that belongs within a global context, and manifests in particular in the lyrics of Fokofpolisiekar. Following among others Geyer (1996), Kalekin-Fishman (1998), Neal and Collas (2000), Langman and Kalekin-Fishman (2006) and Hermann (2006), Seeman's five-aspect model of alienation (1959) is used in this article to investigate how the lyrics of Fokofpolisiekar depict alienation.

1. Inleiding

Meer as 'n honderd en vyftig jaar nadat Karl Marx die konsep vervreemding 'n onderwerp van "lewendige bespreking" (Langman en Kalekin-Fishman, 2006: 1) gemaak het, verdien dit steeds aandag van sosioloë en kulturele kommentators. Nie alleen is die konsep steeds lewendig nie, maar lok opnuut belangstelling as gevolg van globalisasie en die drastiese kulturele veranderinge wat hiermee sowel as met die beëindiging van die Koueoorlog en die informasie-revolusie gepaard gaan (sien Geyer, 1996b: xi-xiv en Senekal, 2010: 7-16). In die buiteland het veral navorsers soos Felix Geyer, Lauren Langman en Devorah Kalekin-Fishman die konsep herontdek na die afname in belangstelling vanaf die 1980's, en plaaslik het Dirk Hermann (2006) die teorie op die Afrikanerjeug toegepas om vervreemding binne die hedendaagse Suid-Afrikaanse opset te ondersoek. Vir Langman en Kalekin-Fishman (2006: 4) is die omstandighede van die hedendaagse, geglobaliseerde wêreld van só 'n aard dat vervreemding, "in many new and varied expressions, remains a salient feature of capitalist societies in late modernity".

Vervreemding en identiteit word op die spits gedryf in Suid-Afrika (sien byvoorbeeld Klopper, 2009: 118 en Senekal, 2011: 87), waar die oorhandiging van politieke mag direk gepaardgegaan het met die beëindiging van die Koue-oorlog. Die Waarheids- en Versoeningskommissie asook die algemene verbroekeling van die verbintenis tussen staat en kerk het 'n stroomversnelling in die bevraagtekening van metanarratiewe én die toetrede tot 'n geglobaliseerde wêreld veroorsaak wat vergelykbaar is met veranderinge in Oos-Europa.

Vervreemdingstudies gaan wêreldwyd gereeld gepaard met die studie van populêre kultuur (Prosono, 2006: 231), en Fokofpolisiekar is by uitstek die Afrikaanse groep wat hedendaagse vervreemding versinnebeeld. Danie Marais (aangehaal in Klopper, 2010) sê van hul lirieke: “Na ’n meer snydende, gekonsentreerde blik op die koerslose erfgename van die ‘oranje, blanje blues’ van die ou wit Suid-Afrika en die verslae Afrikanerdom gaan jy ver soek.” Taljaard (2010) noem Fokofpolisiekar “’n groep wat die mondstuk word van ’n geslag Afrikaanse jeugdiges wat nie herwaarts of derwaarts weet nie”, terwyl De Viljee (2008) en andere verwys na ’n “Fokofpolisiekar generasie”. Daar is selfs ’n Facebook-groep, Die Fokof Generasie (Anoniem, 2013), wat beweer:

Hierdie is ’n groep vir mense wat grootgeword het onder die invloed van die beste musiek in die geskiedenis van musiek. Hulle het nie net ’n musikale revolusie oor ons land gebring nie maar ’n hele kulturele coup. Ons kultuur het in ’n kwessie van minder as vyf jaar so drasties verander dat ons as ’n hele nuwe generasie kan beskryf word. Ons is die Fokof generasie!

Reeds in die naam verset Fokofpolisiekar hulself teen regulering, orde, en die establishment – soos verteenwoordig deur die polisie én die gebruik van ’n vloekwoord. As punk-groep funksioneer hulle binne die milieu van die globale punk-toneel: ’n toneel wat van meet af aan anti-establishment was en ’n kulturele revolusie probeer aanwakker het (sien byvoorbeeld Dunn, 2008 en Langman, 2008). Hermann (2009) sowel as Senekal (2009a) sonder Fokofpolisiekar uit as ’n groep wie se lirieke vervreemding onder die Afrikanerjeug uitbeeld, terwyl Klopper (2009) se magisterverhandeling oor hulle lirieke een van weinig nagraadse studies oor Afrikaanse musieklirieke binne die letterkunde verteenwoordig. Fokofpolisiekar se eerste treffer, “Hemel op die platteland”, het in 2004 die eerste Afrikaanse liedjie geword wat “amptelike speellysstatus verkry het op die radiostasie 5FM – nege-en-twintig jaar na die ontstaan van hierdie populêre musiekstasie” (Klopper, 2009: 111). Antjie Krog (aangehaal in Taljaard, 2010) glo:

Nêrens anders in Afrikaans is die proses van hoort en behoort, kritiek en aandagigheid, aanpas en verwerping van jong Afrikaner-mans so volgehoue, skerp en intelligent, oor so ’n lang tydperk aangebied as in die lirieke van Fokofpolisiekar nie. Dit maak hulle fenomenaal.

Met die onlangse publikasie van Fokofpolisiekar se versameling lirieke, *Woorde*, die DVD-dokumentêr (Little en Domingues, 2009), hulle verskeie toekennings (Klopper, 2009: 112), en Klopper (2011) se biografie oor dié groep – én in die lig van bogenoemde uitsprake – is dit miskien nie oordrewe nie om te beweer dat ons hier met een van die belangrikste Afrikaanse groepe in die nuwe Suid-Afrika te doen het (sien ook Kahn, 2009). Hierdie studie werp dus verdere lig op ’n belangrike faset van Afrikaans se kulturele hede.

Vervreemding behels “the feeling of being on the ‘other side’, where people experience a severe lack of access to some medium of vital importance. Alienation is the feeling of ‘the other’” (Misheva, 1997: 804). Ten spyte van Marx se deurslaggewende invloed op vervreemdingstudies, erken Bomer (1974: 32) dat Marx “met de definiëring van de alienatie wat vaag en te filosofisch” is (sien ook Senekal, 2010: 6). Alhoewel hy geensins so ’n bewering gemaak het nie, het Melvin Seeman verskillende perspektiewe – onder andere dié van Marx en Durkheim – in 1959 geïntegreer om ’n “model” (Kalekin-Fishman, 2008: 538) van vervreemding saam te stel wat sedertdien breedvoerig aangewend is om vervreemding te ondersoek. Hy het aanvanklik vyf aspekte geïdentifiseer: magteloosheid, betekenisloosheid, normloosheid, sosiale isolasie, en self-vervreemding (Seeman, 1959). Die meerderheid studies wat van sy model gebruik maak, fokus op hierdie vyf nou-verwante aspekte, maar hy het later ’n sesde aspek geïdentifiseer: kulturele vervreemding. In navolging van onder andere Geyer (1996a), Kalekin-Fishman (1998), Neal en Collas (2000), Langman en Kalekin-Fishman (2006) en Hermann (2006), word die vyf-aspek model egter in hierdie artikel gebruik om ondersoek in te stel na hoe die lirieke van Fokofpolisiekar vervreemding uitbeeld. Aangesien daar heelwat probleme bestaan rondom die definiëring van die self (sien Gergen, 1996: 122, Neal en Collas, 2000: 22, Geyer, 2002: 1031, Costas en Fleming, 2009: 354, en Senekal, 2010: 48-57), word die aspek van self-vervreemding egter nie in hierdie artikel ondersoek nie.

2. Agtergrond van punk

Punk het in die vroeë sewentigerjare in New York ontstaan, maar eers werklik momentum verkry teen die einde van die dekade in Brittanje (Basson, 2007: 73). Die Sex Pistols, Siouxsie and the Banshees en The Clash is sekerlik die bekendste groepe uit hierdie era. Die genre het vinnig oor die wêreld versprei, en het sedert 1995 ook ’n rol begin speel op die Suid-Afrikaanse musiektooneel (Basson, 2007: 76). Dit was egter eers met die verskyning van Fokofpolisiekar se *Lugsteuring* (2004) dat Afrikaanse punk wyd opslae begin maak het.

As gevolg van die rebelsheid van punk is dit ook gereeld vir politieke doeleindes aangewend – in hierdie verband staan veral die Rock Against Racism en Rock Against Sexism feeste uit (Basson, 2007: 73-74). Ook tydens die oorlog in Irak is punk aangewend om musikante se verwerping van hierdie hoogs kontroversiële oorlog uit te spreek (Senekal en Van den Berg, 2010: 103). Punk word gewoonlik geassosieer met linkse politiek, maar ook is die musiekvorm al aangewend om ’n regse boodskap te propageer. In Brittanje is veral die groep Screwdriver noemenswaardig: ’n neo-Nazi punkgroep wie se voorsanger, Ian Stuart Donaldson, na sy dood in 1993 legendaries binne die globale neo-Nazi beweging geword het, en ook baie van die Sweedse White Power-groepe geïnspireer het (Eyerma, 2002: 451). In die hedendaagse Duitsland is punk sentraal tot die politiek van die jeug:

Popular genres such as metal and punk have unparalleled importance in the public struggle over neo-Nazism. Their raw sounds and energetic performance styles empower political sentiments among youths in music scenes that are distinct from state institutions and dominant public spheres (Holt, 2007: 488).

In Suid-Afrika is die Punks Against Racism konsert in 2000 in Pretoria gehou, en in 2005 is Rage for the Revolution deur die Treatment Action Campaign (TAC) aangebied om mense bewus te maak van HIV/VIGS (Basson, 2007: 81). Basson (2007: 82) skryf oor die ontstaan van punk in Suid-Afrika:

Originally inspired by the immediate novelty of taking pride in their national identity after the transition, these individuals eventually came to question their minority status and to what extent they were a part of the African Renaissance. As a small group of mostly white middle class males, punk gives them a space that allows them to enjoy being different from the norm. Their punk disguises arm them with the weapon of ridicule, allowing them to comment on the world around them and negotiate their identities in the new South Africa (sien ook Kloppe, 2009: 18).

Fokofpolisiekar word geag as die eerste Afrikaanse punkgroep (Kloppe, 2009:14), en spreek gereeld die kwessies aan wat Basson hierbo noem. Later meer hieroor.

Punk is per definisie 'n musiekgenre wat met vervreemding geassosieer word: “the prevalent themes in punk are characterized by anti-establishment messages, alienation from society, rebelliousness against authority, and anomie” (Hansen en Hansen 1991: 336). Volgens Dunn (2008: 198) het punk 'n DIY-benadering, waarvolgens bestaande norme skerp bevraagteken word met die oog op die skepping van nuwe norme; Tsitsos (1999: 408) let juis op die “rule-breaking individuality which is such a large part of being a punk.” Dunn (2008: 206) beweer punk “offers resources for agency and empowerment via disalienation, a DIY ethos, and an anti-status quo disposition”. Wat ook blyk uit Dunn se opmerking is dat vervreemding *reeds* bestaan en dat punk 'n reaksie hierop is – 'n poging om 'n alternatiewe solidariteit te skep onder gemarginaliseerde individue, soos ook die geval is met ander subkulture soos binne die ekstreme metal-toneel (Senekal, 2011). Langman (2006: 189) beaam dat die skepping van “alternative identity-granting communities of meaning” 'n reaksie op vervreemding is, waar mense “agency, dignity, and meanings apart from the alienating commodified ways of the dominant social order” vind.

3. Vervreemding en Fokofpolisiekar

Langman en Scatamburlo (1996: 133) skryf: “when a group exercises domination over another, through relations of power, conquest, or colonization, it is likely to construct the Other (or others) on which are imposed denigrated identities”. Daar moet ook gelet word op Dahms (2006: 26) se uitspraak:

Societies fraught with largely impenetrable inequalities, while maintaining a policy apparatus to combat a multiplicity of social problems – thus conceding the illegitimacy of structural inequalities – foster a type of social relations that condemns members of different social groups – according to race, class, gender, etc. – to view each other not as humans, but as representations of the attributes shared by all the members of a demographic reference group. In such societies, equal citizenship is reduced to a simulation that undermines the construction of meaningful life histories.

Hierdie tendens is nie alleen kenmerkend van die koloniale era en tydens die Apartheidsjare nie, maar is soms ook te bespeur in die nuwe Suid-Afrika, waar die politieke magsrolle omgeruil is. Rossouw (2006) skryf onder andere dat die Afrikanasionaliste die Afrikaner se geskiedenis “kriminaliseer” – ’n gevoel wat ook in die lirieke van hedendaagse Afrikaanse protesliedjies verwoord word (Senekal, 2009a: 59). Andile Mngxitama van die Stigting van Menseregte se utlating kan as voorbeeld dien: “whites accumulated wealth and comfort not through hard work but violence, plunder and theft” (Mngxitama, 2010), en Julius Malema het ook al by geleentheid beweer: “We all agree that they [wit mense] stole the land. They are criminals, they should be treated like that” (Laing, 2011). Sulke uitsprake etiketteer *alle* wit mense as oneerlike uitbuiters, en maak hulle draers van ’n “denigrated identity” wat op wit mense as Ander geprojekteer word, soos Krog (2009) erken: “it is as an ethnic group that Afrikaners stand accused.” As gevolg van onder andere die Waarheids- en Versoeningskommissie word die Afrikaner se politieke verlede gesien as een van menseregteskendings en wreedhede, en die Afrikaner word *as geheel* skuldig aan hierdie wandade – ten spyte daarvan dat die hele gemeenskap natuurlik nie ’n aktiewe rol gespeel het nie. Giliomee (2004: xiv) let daarop dat party Afrikaanssprekendes hulself deesdae nie meer Afrikaners noem nie, omdat “hulle – foutief en ahistories – meen die term Afrikaner deur sy assosiasie met Afrikanernasionalisme en Apartheid fataal besmet is”. In Hunter Kennedy (Little en Domingues, 2009) se woorde: “[Afrikanerkultuur] is synonymous with Apartheid and hatred – even though it’s not – that’s the way we felt about it.”

Wilden (1987: 208) glo die geringskatting van die inheemse bevolking deur Europeërs tydens die koloniale era het ’n daadwerklike impak gehad op hoe die inheemse bevolking hulself gesien het, want: “it is not enough for the colonizers alone to believe the myth of their God-given, ’natural’, innate, and hereditary superiority; the colonized must be taught to believe it too, and just as fervently, if not more so”. Die Europese geringskatting van die inheemse bevolking in die kolonies is met verloop van tyd deur laasgenoemde geïnternaliseer (Wilden, 1987: 86), sodat hulle hulself lateraan as minderwaardig begin ag het. So ’n internalisering van ’n verlaagde identiteit wat van buite opgelê word, het ook by die Afrikaner plaasgevind na die Anglo-Boereoorlog: *The Cape Times* het in 1907 geskryf dat Afrikaans ’n “mongrel”, “degenerate” taal is wat bloot geskik is vir “peasants in up-country kraals” (Giliomee, 2004: 319), terwyl *The Star* Afrikaans in die twintigerjare “At best [...] a national disability and at worst

a national misfortune” (Giliomee, 2004: 353) genoem het. D.F. Malan het in 1917 pertinent opgemerk dat die Afrikaner homself minderwaardig begin ag het omdat dít die boodskappe was wat van buite opgelê is (Giliomee, 2004: 309).

Fokopolisiekar se lirieke stel dit gereeld dat hulle glo hulle word blameer vir die misdrywe van Apartheid. In “Sielswartgat” (*Lugsteuring*, 2004) beweer hulle: “die verlede sal ons altyd inhaal”, en in “Vasbeslote korporasie Deel 2” (*Swanesang*, 2006) verwys hulle ook na “inboorling of indringerspesie”. In “Tieneraksie einde” (*Brand Suid-Afrika*, 2006) wonder hulle om die beurt waar hulle inpas: “wit kinders van Afrika/ dankbaar wees dat jul nog leef/ wat maak jul hier/ en waar kom jul vandaan?” en in “Antibiotika” (*Antibiotika*, 2008) sing hulle: “ek’s net ’n toeris in my geboorteland/ gekwete dier in ’n hok/ op antibiotika”. In “Oop vir misinterpretasie” (*Monoloog in Stereo*, 2005) bepleit hulle hul onskuld: “my vriende se bediendes het hulle met liefde grootgemaak/ dis nie my skuld nie/ ek herinner myself aan my pa/ hulle moes grens toe gaan/ dis nie my skuld nie”. Hierdie skuld word geïnternaliseer in “Brand-Suid-Afrika” (*Brand Suid-Afrika*, 2006), waar hulle sing van: “landmyne van skuldgevoelens/ in ’n eenman-konsentrasiekamp.” Dit is dus duidelik dat die lirieke van Fokopolisiekar ’n persepsie bewoord dat hulle, wat geen aandeel aan Apartheid gehad het nie, ook skuldig geag word, en uitgesluit voel uit die nuwe Suid-Afrika.

Regstellende Aksie en Swart Ekonomiese Bemagtiging kan weliswaar gesien word as deel van die gevolg van Apartheid (*regstellend*), en aangesien die persepsie bestaan dat dít ’n direkte impak het op die jeug se vermoë om ’n betrekking te vind, kan dit gebeur dat vervreemding (en vyandigheid) teenoor hul eie kultuur intree omdat hulle voel dat hulle blameer word vir die optrede van Afrikaners in die geskiedenis. Alhoewel hy skryf oor vervreemding teenoor die huidige bedeling eerder as teenoor die Afrikanerkultuur, kan Hermann (2006: 49) se stelling hier in ag geneem word: “Indien ’n individu ontdek dat ’n sosiale struktuur verantwoordelik is vir die dwarsboming van sy ideale, sal hy gealiëneer raak van hierdie sosiale struktuur en gevolglik gedrag van rebelsheid begin openbaar.” Indien Apartheid gesien word as ’n skepping van die Afrikaner wat nou lei tot Swart Ekonomiese Bemagtiging en Regstellende Aksie, dan is dit die Afrikanerkultuur wat indirek gesien kan word as verantwoordelik vir probleme wat die jeug ondervind in terme van loopbane en die algemene skuldilas van Apartheid, en kan rebellie teen die Afrikanerkultuur (as sondebok) intree. Met ander woorde: die negatiewe beeld van die Afrikaner word geïnternaliseer, sodat ’n negatiewe beeld van die eie kultuur ontstaan.

3.1 *Sosiale isolasie en die verwerping van ’n tradisionele Afrikaneridentiteit*

’n Rebellie soos hier bo bespreek, veronderstel *sosiale isolasie*, wat in Seeman se vyf-aspek model behels: “assign[ing] low reward value to goals or beliefs that are typically highly valued in the given society” (Seeman, 1959: 788, sien ook Bomer, 1974: 15) – met ander woorde die marginalisering van die individu *as gevolg van* die onvermoë om met die heersende norme van die status quo te identifiseer. Mirowski en Ross (1986:

36) let byvoorbeeld op die skakel tussen normloosheid en sosiale isolasie wanneer hulle normloosheid beskryf as: “the rejection of the community as a source of standards”. Roberts (1987: 347) se aanduiders van kulturele vervreemding reflekteer ook “the failure to share common values and opinions with various groups”.

Heelwat van bogenoemde berus op die belangrikheid van waardes in die skepping van ’n gemeenskap of kultuur. Dit is byvoorbeeld deur ’n gedeelde opvatting van reg en verkeerd dat sosiale kohesie geskep word, sowel as deur gedeelde simbole (Schacht, 1996: 6, en Neal en Collas, 2000: 9). Die Nasionaal-Christelike uitkyk was deurslaggewend in die handhawing van ’n Afrikaner-identiteit tydens die Apartheidsjare; ’n faktor wat die Britse militêre historikus, John Keegan (2004: 224), glo die Afrikaner deur vele konflikte saamgebind het:

... the Boers may appear to have lacked cohesion, and they were and remain a stiff-necked and quarrelsome lot, but no one who has fought them doubts that, what their laws lack, the power of the Dutch Reformed Church supplies; they have a biblical, not political, cohesion.

Omdat geloof so ’n belangrike faset van Afrikanerdom is, word daar in Fokofpolisiekar se lirieke veral hierteen gerebelleer (Klopper, 2009: 122). Voorbeelde is volop: In “Hemel op die platteland” (*As jy met vuur speel sal jy brand*, 2003) – ’n lied wat “die uitdaag van die voorgehoue tradisionele Afrikaneridentiteit, geskoei op Christelike moraliteit, [...] tot ’n hoogtepunt [voer]” (Klopper, 2009: 142) – sing hulle: “Kan iemand dalk ’n god bel/ en vir hom sê ons het hom nie meer nodig nie.” In “Tiny Town” (*Lugsteuring*, 2004) sing hulle: “My wonde wonder waar genesing kom vandaan”, en in “Ek skyn (heilig)” (*Swanesang*, 2006): “genade onbeskryflik groot/ ek is die hel in/ bibber en beef die boerebedrieër/ die wêreld sal jou haat my seun/ as jy die waarheid praat gaan hulle jou wil doodmaak.” Let ook daarop dat hierdie liedjie in ’n intertekstuele gesprek met die bekende Christelike lied tree, naamlik “Genade onbeskryflik groot”. In “Die seksuele revolusie” (*Monoloog in Stereo*, 2005) sing hulle ook: “Ons kort ’n lyer (sic)/ ’n bedrieër om ons op te sweep/ om vir ons rigting te kan gee.” Ook kan die debakel rondom Wynand Myburgh se “Fok God”-uitlating genoem word (Klopper, 2009: 121), wat ’n beduidende media-storm ontketen het. De Vries (2011) vergelyk hierdie insident met die Sex Pistols se antikoninkin uitlating in 1977 in die liedjie, “God Save the Queen” (“she ain’t no human being”), wat óók ’n aanval op ’n sentrale simbool van die dominante kultuur was (vir ’n bespreking van hierdie insident, sien Klopper, 2009: 183-187). Die bevraagtekening van spesifiek religieuse instellings as gesaghebbende bron van norme is egter ’n wêreldwye tendens – ’n proses wat Halman (1998: 100) individualisering noem:

Individualization refers to the process by which increasingly the individual has attained freedom and autonomy. The individual not only has become more independent of the churches, but from other social institutions as well. The individual can make more personal choices in far more life situations than before.

In hierdie sin van die term *individualisering* is die punk DIY-benadering te bespeur: die individu skep sy eie norme eerder as om dit wat aan hom oorgedra is, sonder bevraagtekening te aanvaar. As punk-groep is Fokofpolisiekar nie bloot krities teenoor die Afrikaner se geloof nie, maar ook teenoor die Afrikanerkultuur oor die algemeen. In “Sporadies nomadies” (*Lugsteuring*, 2004) sing hulle: “Kleptomanies oor blink oë en suiwer taal”, en in “Hemel op die platteland” (*As jy met vuur speel sal jy brand*, 2003) sing hulle: “kan jy jou idee van normaal by jou gat opdruk?”. Soos die geval met ’n moderne plaasroman word die agrariese ruimte van die Afrikaner geteiken: “stuur my dan waarheen al die dose gaan/ stuur my hemel toe ek dink dis in die platteland.” Op die video van “Brand Suid-Afrika” soen twee mans in kakieklere mekaar ook. Die ‘heilige koeie’ van die Afrikaner – geloof, die plaas, manlikheid, die Taal – kom dus onder skoot.

3.2 Normloosheid en die verwerping van ’n nuwe Afrikaneridentiteit

Seeman lei die aspek van normloosheid af van Durkheim se anomie: “the situation in which the social norms regulating individual conduct have broken down or are no longer effective as rules for behaviour” (Seeman, 1959: 787). Simpson (1970: 1007) skryf dat normloosheid een van die produkte is van ’n samelewing wat in oorgang verkeer: “where behaviour outside of ‘loyalty’ groups may be poorly defined” (sien ook Neal en Collas, 2000: 122). Normloosheid ontstaan dus wanneer die individu twyfel of die riglyne wat deur die gemeenskap aan hom opgelê is, werklik tot sy voordeel strek, maar behels eerder ’n onsekerheid as ’n afwesigheid van rigtinggewende norme.

In Suid-Afrika is ’n oorgang te bespeur vanaf ’n nasionalisties-kapitalistiese na ’n oorwegend kapitalistiese benadering in die negentigerjare (sien byvoorbeeld Hyslop, 2000, Peet, 2002, en Schuermans en Visser, 2005). Hierdie waardeverskuiwing word ook deur Fokofpolisiekar gemerk: In “Brand Suid-Afrika” (*Brand Suid-Afrika*, 2006) sing hulle van “bloed en yster/ bloed en grond/ bang en baie desperaat/ daar’s niks nuuts onder die son nie/ en in die skaduwee/ brand Suid-Afrika.” Fokofpolisiekar se verwerping van die oppervlakkige betekenis wat binne die hedendaagse verbruikerskultuur gegeneer word, word duidelik gestel in “Vasbeslote Korporasie Deel 1” (*Swanesang*, 2006): “geld is god, prys alles, prys hom, here help ons”. In “Vasbeslote Korporasie Deel 2” (*Swanesang*, 2006) sing hulle ook: “Sonder voorbehoedmiddel/ penetreer die sade van gulsigheid/ multinasionale besigheid/ die nuwe oorsprong van waarheid.” Die religieuse konnotasies in beide liedjies is onmisbaar, soos Kloppe (2009: 177) tereg opmerk. Die boodskap is dus dat die geldgierigheid van die kapitalistiese verbruikerskultuur religieuse sekerheid vervang het – ’n normlose toestand wat nie deur moraliteit gerig word nie – maar dat Fokofpolisiekar beide stelsels verwerp.

Fokofpolisiekar kan slegs vervreemd wees van die Afrikanerkultuur *mits hulle self deel*

uitmaak hiervan, aangesien vervreemding ’n vorm van spanning tussen *ingeslote* en *uitgeslote* wees veronderstel; Gergen (1996: 125) voer aan: “to experience a sense of alienation from a given group suggests that, to a significant degree, one has already incorporated the meanings or values of the group in question.” Afgesien van die voor-die-hand-liggende gebruik van Afrikaans, word Fokofpolisiekar se verbintenis met die Afrikanerkultuur byvoorbeeld gemerk deur die vele intertekstuele verwysings na die Afrikaanse literêre kanon wat in hul lirieke voorkom, soos Klopper (2010) uitwys.

3.3 *Betekenisloosheid*

Die bevraagtekening van bestaande waardesisteme skakel met die postmodernistiese tendens om metanarratiewe te bevraagteken. Namate sekerhede ondermyn word, ontstaan ’n gevoel van betekenisloosheid (Nederlands “zinloosheid” Bomer, 1974:15, 19), wat behels “the sense of incomprehensibility vs understanding of personal and social affairs” (Seeman, 1975: 93). Sowel die gebrek aan betroubare, bruikbare informasie as ’n oormaat informasie waardeur die individu moet soek vir bruikbare inligting, kan betekenisloosheid tot gevolg hê (Geyer, 1994: 21 en Senekal, 2009a: 58). Wanneer die individu nie sy leefwêreld effektief kan begryp nie, is die gevolg van betekenisloosheid volgens Bomer (1974: 15): “dat het individu de konsekwenties van zijn eigen handelen niet kan voorspellen of dat hij de betekenis van zijn daden niet begrijpt” (sien ook Hermann, 2006: 64). Betekenisloosheid is daarom geskakel met magteloosheid, aangesien die onvermoë om die gevolge van handeling te voorspel, ’n gevoel van beheer ondermyn (Seeman, 1959: 786) – ’n stelling wat ook by Mirowsky en Ross (1986: 35) aangetref word en inderdaad deur die postmoderne wêreld se verlengde terugvoersiklus (“feedback loop”) vererger word (Geyer, 1996b: xxiii).

Fokofpolisiekar se lirieke is só deurspek met die uitbeelding van betekenisloosheid dat uitsprake hier in tabelvorm weergegee word:

Liedjie	Album	Uitspraak
“Sielswartgat”	<i>Lugsteuring</i> (2004)	“Dit is nutteloos – daar is geen antwoorde daar buite nie – maar ek’s nog lank nie klaar getwyfel nie”
“Sporadies nomadies”	<i>Lugsteuring</i> (2004)	“my vingers is al geel gekontempler – geïrriteerd met die gemak wat ek in twyfel kry”

“Tevrede”	<i>Lugsteuring</i> (2004)	“Die werklikheid is dat ek nie weet wie ek is nie”
“Angs aanval”	<i>Lugsteuring</i> (2004)	“My onselfsekerheid het die beter van my gekry”
“Tiny Town”	<i>Lugsteuring</i> (2004)	“Miskien is niks soos wat ek dink dit is nie”
“Vasbeslote Korporasie Deel 1”	<i>Swanesang</i> (2006)	“’n mens sou hoop, dat die geskrywery kan een bring tot dieper insig, dieper water, stiller grond”
“Oop vir misinterpretasie”	<i>Monoloog in stereo</i> (2005)	“kunsmatig of nie/ dis my kennis, my vuur/ alhoewel mens nooit kan seker wees oor enige iets nie”
“Die seksuele revolusie”	<i>Monoloog in stereo</i> (2005)	“ek stap versigtig met ’n blinddoek op”
“Tieneraksie einde”	<i>Brand Suid-Afrika</i> (2006)	“al die leuens bly hier binne in ons/ kwaadaardige gewas”
“Klipgooi glashuis”	<i>Brand Suid-Afrika</i> (2006)	“drink ons op jou/ wat sy drome kan onthou”

Wat duidelik blyk uit so ’n oorsig van Fokofpolisiekar-lirieke, en ook uit die biografie sowel as die DVD dokumentêr, is dat die groep deurgaans op soek is na betekenis ná hulle bestaande waardes en opvattinge van die establishment bevraagteken het, maar herhaaldelik met onsekerheid gekonfronteer word.

3.4 Magteloosheid en bemagtiging

Party individue se onvermoë om betekenis in die hoofstroom-kultuur te vind, dra daartoe by dat alternatiewe subkulture geskep word waar ’n kollektiewe betekenis tóg kan bestaan, soos juis die geval is met die punk-kultuur (Langman, 2008: 663). Deur die verwerping van die dominante norme en sieningswyses, word ’n alternatiewe subkultuur geskep wat tot ’n groot mate kohesie vind *as gevolg van* die verwerping

van die hoofstroomkultuur se norme; om anti-establishment te wees, is 'n sentrale identiteitsmerker. Musiek is 'n belangrike saambindende faktor in die skep van jeugsubkulture (Selfhout et al., 2008: 436), en Langman (2008: 663) skryf:

... youths become members of youth cultures or subcultures that can be seen as identity-granting communities of meaning. These communities give the person a sense of belonging, provide him or her with recognition of his/herself, provide a sense of empowerment and in general assuage the anxieties of life.

Die “empowerment” waaroor Langman dit het, is 'n teenvoeter vir magteloosheid, wat verwys na “the sense of low control vs mastery over events” (Seeman, 1975: 93). Vir hierdie aspek inkorporeer Seeman onder andere die insigte van Julian Rotter, wat 'n onderskeid maak tussen die persepsie van *interne beheer* versus *eksterne beheer*, waar laasgenoemde is: “a sense that others, fate, chance, or luck determine outcomes” (Mirowsky en Ross, 1990: 1516). In albei bogenoemde aanhalings val die klem egter op *subjektieweit*: Roberts (1987: 347) noem magteloosheid “a lack of a sense of personal efficacy, rather than the fact of being powerless”. Mirowsky en Ross (1986: 26) herinner egter daaraan dat die persepsie van magteloosheid, hoewel subjektief, gegrond is in objektiewe, materiële toestande. Magteloosheid is dus 'n ervaring “dat [die individu se] eie gedrag nie die uitkoms wat hy verlang, kan oplewer nie” (Hermann, 2006: 304) – 'n aangeleerde interpretasie wat gegrond is op objektiewe toestande, maar steeds 'n subjektiewe ervaring is.

Fokofpolisiekar se lirieke wek soms die indruk dat hulle nie uitkomst kan identifiseer nie. In “Tunnelvisie” (*Lugsteuring*, 2004) sing hulle: “Ek teken vir my 'n kaart – en maak dit vol met doodloopstrate – ek het altyd geweet dat ek niemand sou wees”. In “Die illusie van veiligheid” (*Monoloog in stereo*, 2005) sing hulle: “daar's geen pad vorentoe nie”, en later merk hulle: “sonder rigting is dit moeilik om jouself te wees”. In “Tieneraksie einde” (*Brand Suid-Afrika*, 2006) sing hulle: “tienerangs was 'n hoë muur om teen uit te klim/ net om weer vas te sit in die hakiesdraad.” In “Van weelde en rykdom” (*Antibiotika*, 2008) laat hulle hoor: “ek word deur my begeertes beheer/ ek's net 'n leek wat selde uit sy foute uit leer [...] keer op keer/ is ek onbeskut teen stormweer.” Belangrik is dat hulle tog gedeeltelik bemagtiging vind in die verwerping van tradisionele norme en die DIY-benadering: “In wrede woede het ek die hand wat beheer gebyt [...] Dis nou ek wat die leiband lei” (“Tiny Town”, *Lugsteuring*, 2004). Laasgenoemde aanhaling dui dus op 'n mate van interne beheer te midde van die ander uitsprake van magteloosheid: interessant veral omdat Bolton (1972: 553) se studie van sosiale bewegings juis bevind het dat magteloosheid afneem in radikale sosiale bewegings, terwyl hy 'n toename in die ander aanduiders van vervreemding gevind het. Dit strook ook met Langman (2008: 663) se bogenoemde stelling dat subkulture individue help bemagtig *deur* 'n alternatiewe betekenisstelsel en kollektiewe identiteit te skep.

4. Slot

Hierdie artikel het die herdefiniëring van Afrikaneridentiteit binne Seeman se vervreemdingsmodel bespreek, soos dit verwoord word in die lirieke van Fokofpolisiekar. Daar is aangetoon hoe die verwerping van sowel tradisionele as moderne norme van die Afrikaner 'n breuk tussen Fokofpolisiekar en die breër gemeenskap bewerkstellig, soos verwoord in die lirieke. Verder is gewys op die krisis van betekenis asook die magteloosheid wat daaruit voortkom, asook op die betekenisgewende en bemagtigingsrol wat die skepping van 'n alternatiewe subkultuur moontlik maak. Soos Senekal (2009b: 113) skryf oor die karakters in Fanie Viljoen se *BreinBliksem*: “Hulle staan wel wars van die status quo, ja, maar as 'n ‘gemeenskap van uitgeworpenes’, as 'n subkultuur, bestaan daar norme en sosiale kohesie, bemagtiging en singewing.”

Ten spyte daarvan dat Fokofpolisiekar vervreemding in soveel aspekte verwoord, bly hulle relatief positief: In “*Antibiotika*” (Antibiotika, 2008) sing hulle: “dit was 'n geluuskoot/ volksmoord vermy/ wie sê Afrikaans is dood?/ jammer meneer ek het my les geleer”, en later: “donker Afrika is net donker vir die met oogklappe aan/ hy wat nie kan dink/ wie se harsings hard en stowwerig is.” Nihilisties is Fokofpolisiekar dus geensins nie, maar wel beduidend krities in hul bevraagtekening van Afrikaneridentiteit.

Universiteit van die Vrystaat

Bronnelys

- Anoniem.** 2013. Die Fokof generasie. <http://www.facebook.com/pages/Die-Fokof-Generasie/354467512415?id=354467512415&sk=info>. Geraadpleeg op 15 April 2013.
- Basson, Lauren.** 2007. Punk identities in Post-apartheid South Africa. *South African Review of Sociology*, 38(1): 70-84.
- Bolton, Charles D.** 1972. Alienation and action: A study of peace-group members. *The American Journal of Sociology*, 78(3): 537-561.
- Bomer, Ike.** 1974. *Over vervreemding vanuit werk en werksituatie*. Eindhoven: Werkgroep Organisatie-Ontwikkeling en Gedragsverandering, Rapport nr. 9.
- Costas, Jana & Peter Fleming.** 2009. Beyond dis-identification: A discursive approach to self-alienation in contemporary organizations. *Human Relations*, 62(3): 353-378.
- Dahms, Harry F.** 2006. Does alienation have a future? Recapturing the core of critical theory. In: Langman, L. & Devorah Kalekin-Fishman (reds.). 2006. *The Evolution of Alienation: Trauma, Promise, and the Millennium*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers: 23-46.
- De Viljee, Jacques.** 2008. Vasbeslote korporasie (Deel 2) – Fokofpolisiekar. <http://jacquesdeviljee.wordpress.com/2008/02/11/vasbeslote-korporasie-deel-2-%E2%80%93-fokofpolisiekar/>. Geraadpleeg op 23 Februarie, 2010.

- De Vries, Fred.** 2011. Biografie van 'n bende: Fokof, we'll piss where we want. http://www.argief.litnet.co.za/cgi-bin/giga.cgi?cmd=print_article&news_id=105164&cause_id=1270. Geraadpleeg op 15 April 2013.
- Dunn, K.C.** 2008. Never mind the bollocks: the punk rock politics of global communication. *Review of International Studies*, 34:193-210.
- Ekerwald, Hedvig.** 1998. Reflections on culture. In: Devorah Kalekin-Fishman (red.). 1998. *Designs for Alienation: Exploring Diverse Realities*. Finland: University of Jyväskylä: 15-30.
- Eyerman, Ron.** 2002. Music in movement: Cultural politics and old and new social movements. *Qualitative Sociology*, 25(3): 443-458.
- Fokofpolisiekar.** 2003. *As jy met vuur speel sal jy brand*. Rhythm Records/Punkskelm Records.
- Fokofpolisiekar.** 2004. *Lugsteuring*. Rhythm Records.
- Fokofpolisiekar.** 2005. *Monoloog in Stereo*. Rhythm Records.
- Fokofpolisiekar.** 2006. *Brand Suid-Afrika*. Rhythm Records.
- Fokofpolisiekar.** 2006. *Swanesang*. Rhythm Records.
- Fokofpolisiekar.** 2008. *Antibiotika*. Rhythm Records.
- Gergen, Kenneth G.** 1996. Postmodern culture and the revisioning of alienation. In: Geyer, F. (red.). 1996a. *Alienation, Ethnicity, and Postmodernism*. London: Greenwood Press: 117-126.
- Geyer, Felix.** 1994. Alienation, participation and increasing societal complexity. *Kybernetes*, 23(2): 10-34.
- Geyer, Felix.** 1996a. *Alienation, Ethnicity, and Postmodernism*. London: Greenwood Press.
- Geyer, Felix.** 1996b. Introduction. In: Geyer, F. (red.). 1996a. *Alienation, Ethnicity, and Postmodernism*. London: Greenwood Press: ix-xxviii.
- Geyer, Felix.** 2002. The march of self-reference. *Kybernetes*, 31(7/8): 1021-1042.
- Giliomee, Hermann.** 2004. *Die Afrikaners. 'n Biografie*. Kaapstad: Tafelberg.
- Halman, Loek.** 1998. Family patterns in contemporary Europe: Results from the European Values Study 1990. In: Kalekin-Fishman, D. (red.). 1998. *Designs for Alienation: Exploring Diverse Realities*. Finland: University of Jyväskylä: 99-122.
- Hansen, Christine H. & Randal D. Hansen.** 1991. Constructing personality and social reality through music: Individual differences among fans of punk and heavy metal music. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 35(3): 335-350.
- Hermann, Dirk J.** 2006. Regstellende aksie, aliënasië en die nie-aangewese groep. Potchefstroom: Ongepubliseerde PhD-proefskrif, Noordwes-Universiteit.
- Hermann, Dirk.** 2009. *Transformasie en vervreemding*. Lesing gelewer tydens die Konferensie aangebied deur die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, getiteld "SA Universiteite: Politieke brandpunte of sentrums van uitnemendheid". Bloemfontein.
- Holt, Fabian.** 2007. Kreuzberg activists: Musical performance as social vehicle. *Popular Music and Society*, 30(4): 469-492.

- Hyslop, Jonathan.** 2000. Why did Apartheid's supporters capitulate? "Whiteness", class and consumption in urban South Africa, 1985-1995. *Society in Transition*, 31(1): 36-44.
- Kahn, Rebecca.** 2009. Oop Vir Interpretasie: An Examination of the South African Media's Take-Up and Representation of the Music of Fokofpolisiekar. Johannesburg: Ongepubliseerde MA Verhandelings, Wits.
- Kalekin-Fishman, Devorah** (red.). 1998. *Designs for Alienation: Exploring Diverse Realities*. Finland: University of Jyväskylä.
- Kalekin-Fishman, Devorah.** 2008. "False Consciousness": How "ideology" emerges from the encounter of body practices and hegemonic ideas. *Current Sociology*, 56(4): 535-553.
- Keegan, John.** 2004. *A History of Warfare*. London: Pimlico.
- Klopper, Annie E.** 2009. Die opkoms van Afrikaanse rock en die literêre status van lirieke, met spesifieke verwysing na Fokofpolisiekar. Ongepubliseerde MA-verhandeling, Universiteit van Stellenbosch.
- Klopper, Annie.** 2010. "Hul woorde sal ons steeds onthou". *Rapport*, April 3, aanlyn: <http://www.rapport.co.za/Boeke/Nuus/Hul-woorde-sal-ons-steds-onthou-20100402>.
- Klopper, Annie.** 2011. *Biografie van 'n bende*. Kaapstad: Protea Boekhuis.
- Krog, Antjie.** 2009. A new ancestor for our alienated Afrikaner youth. *Sunday Times*, November 7, aanlyn: <http://www.timeslive.co.za/sundaytimes/article183988.ece>.
- Laing, Aislinn.** 2011. South Africa youth leader says "criminal" whites stole land from blacks. *The Telegraph*, 9 Mei, aanlyn: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/southafrica/8503146/South-Africa-youth-leader-says-criminal-whites-stole-land-from-blacks.html>.
- Langman, Lauren.** 2006. Globalization, alienation, and identity: A critical approach. In: Langman, L & Kalekin-Fishman, D. (reds.). 2006. *The Evolution of Alienation: Trauma, Promise, and the Millennium*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers: 179-200.
- Langman, Lauren.** 2008. Punk, porn and resistance: Carnivalization and the body in popular culture. *Current Sociology*, 56(4): 657-677.
- Langman, Lauren & Devorah Kalekin-Fishman.** 2006. Introduction. In: Langman, L. & Kalekin-Fishman, D. 2006. (reds.). *The Evolution of Alienation: Trauma, Promise, and the Millennium*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers: 1-22.
- Langman, Lauren & Devorah Kalekin-Fishman** (reds.). 2006. *The Evolution of Alienation: Trauma, Promise, and the Millennium*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Langman, Lauren & Valerie Scatamburlo.** 1996. The Self Strikes Back: Identity Politics in the Postmodern Age. In: Geyer, F. (red.). 1996a. *Alienation, Ethnicity, and Postmodernism*. London: Greenwood Press: 127-138.
- Little, Bryan & Filipa Domingues.** 2009. *Fokofpolisiekar. Forgive them for they know not what they do*. Kaapstad: Fly On the Wall.

- Mirowsky, John & Catherine E. Ross.** 1986. Social pattern of distress. *Annual Review of Sociology*, 12: 23-45.
- Mirowsky, John & Catherine E. Ross.** 1990. The consolation-prize theory of alienation. *The American Journal of Sociology*, 95(6): 1505-1535.
- Misheva, Vessela.** 1997. Systems interpretation of the concept of alienation. *Kybernetes*, 26(6/7): 801-815.
- Mngxitama, Andile.** 2010. The face of white supremacy. *Mail and Guardian Online*, November 8, pp. <http://www.mg.co.za/article/2010-11-08-the-face-of-white-supremacy>.
- Neal, Arthur G. & Sara F. Collas.** 2000. *Intimacy and Alienation: Forms of Estrangement in Female/Male Relationships*. New York: Garland Publishing.
- Peet, Richard.** 2002. Ideology, discourse, and the geography of hegemony: from socialist to neoliberal development in postapartheid South Africa. *Antipode*, 34(1): 54-84.
- Prosono, Marvin.** 2006. The final indignity: The commodification of alienation. In: Langman, L. & Kalekin-Fishman, D. (reds.). 2006. *The Evolution of Alienation: Trauma, Promise, and the Millennium*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers: 227-242.
- Roberts, Bruce.** 1987. A confirmatory factor-analytic model of alienation. *Social Psychology Quarterly*, 50(4): 346-351.
- Schacht, Richard.** 1996. Alienation redux: from here to post-modernity. Geyer, F. 1996a. (red.). *Alienation, Ethnicity, and Postmodernism*. London: Greenwood Press.
- Schuermans, Nick & Gustav Visser.** 2005. On poor whites in post-apartheid cities: The case of Bloemfontein. *Urban Forum*, 16(4): 259-294.
- Seeman, Melvin.** 1959. On the meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(6): 783-791.
- Seeman, Melvin.** 1975. Alienation Studies. *Annual Review of Sociology*, 1: 91-123.
- Selfhout, Maarten H.W., Marc J.M.H. Delsing, Tom F.M. Ter Bogt, & Wim H.J. Meeus.** 2008. Heavy metal and hip-hop style preferences and externalizing problem behavior: A two-wave longitudinal study. *Youth Society*, 39(4): 435-452.
- Senekal, Burgert A.** 2009a. "Die lied van die nuwe jong Suid-Afrika": Die representasie van vervreemding in hedendaagse Afrikaanse protesmusiek. *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans*, 16(2): 53-67.
- Senekal, Burgert A.** 2009b. Vervreemding in Fanie Viljoen se *BreinBliksem*. *Stilet*, 21(1): 101-118.
- Senekal, Burgert A.** 2010. *Alienation in Contemporary British Fiction: A Discussion of Four Novels*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
- Senekal, Burgert A.** 2011. Vervreemding in die ekstreem: 'n Oorsig oor normloosheid en sosiale isolasie in Afrikaanse ekstreme metal. *LitNet Akademies*, 8(1): 76-101.
- Senekal, B.A. & Cilliers Van den Berg.** 2010. 'n Voorlopige verkenning van postapartheid Afrikaanse protesmusiek. *LitNet Akademies*, 7(2): 98-128.
- Simpson, Miles E.** 1970. Social mobility, normlessness and powerlessness in two cultural contexts. *American Sociological Review*, 35(6): 1002-1013.
- Taljaard, Jan.** 2010. Daai bittersoet ding. *Die Burger By*, Maart 26, aanlyn: <http://www>.

dieburger.com/By/Nuus/Daai-Bittersoet-ding-20100326.

Tsitsos, William. 1999. Rules of rebellion: Slamdancing, moshing, and the American alternative scene. *Popular Music*, 18(3): 397-414.

Ulvinen, Veli-Matti. 1998. Prison life and alienation. In: Kalekin-Fishman, D. (red.). 1998. *Designs for Alienation: Exploring Diverse Realities*. Finland: University of Jyväskylä: 246-268.

Wilden, Anthony. 1987. *Man and Woman, War and Peace. The Strategist's Companion*. New York: Routledge & Kegan Paul.